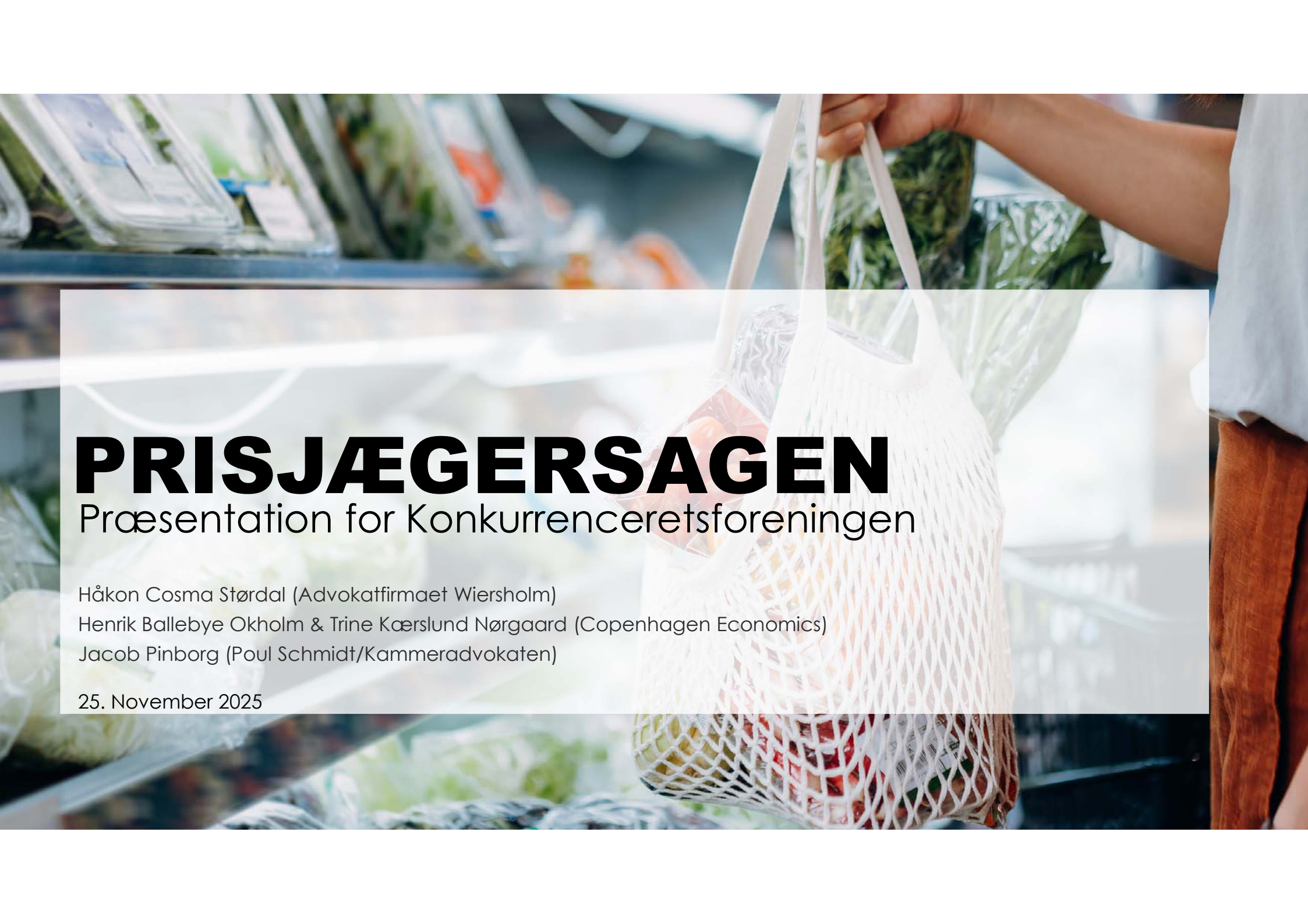

A photograph of a person's hand holding a white mesh shopping bag filled with various groceries, including leafy greens and red tomatoes. The background is a blurred supermarket aisle with shelves of products.

PRISJÆGERSAGEN

Præsentation for Konkurrenceretsforeningen

Håkon Cosma Størdal (Advokatfirmaet Wiersholm)

Henrik Ballebye Okholm & Trine Kærslund Nørgaard (Copenhagen Economics)

Jacob Pinborg (Poul Schmidt/Kammeradvokaten)

25. November 2025

Agenda

Hvad	Hvem	Hvornår
Sagen i en nøddeskal	Håkon Cosma Størdal (Wiersholm)	15.00-15.45
Baggrund – det norske dagligvaremarked og prisjægerpraksissen	Henrik Ballebye Okholm & Trine Kærslund Nørgaard (CE)	
Sagens retslige aspekter	Håkon Cosma Størdal (Wiersholm)	
Pause		
Udviklingen i skadesteorien og økonomiske analyser	Henrik Ballebye Okholm & Trine Kærslund Nørgaard (CE)	15.55-16.45
Myndighedsperspektivet og læringspunkter for DK	Jacob Pinborg (Poul Schmidt/Kammeradvokaten)	
Processen ved det norske Konkurrenceankenævn	Håkon Cosma Størdal (Wiersholm)	
Spørgsmål	Alle	

Saken i et nøtteskall

The background is a deep blue gradient. In the lower half, there is a complex, glowing pattern of white and light blue dots connected by thin lines, creating a mesh or grid that undulates like a wave across the frame. The dots are more concentrated in some areas, creating a sense of depth and movement.

Saken i et nøtteskall

Hovedproblemstillinger

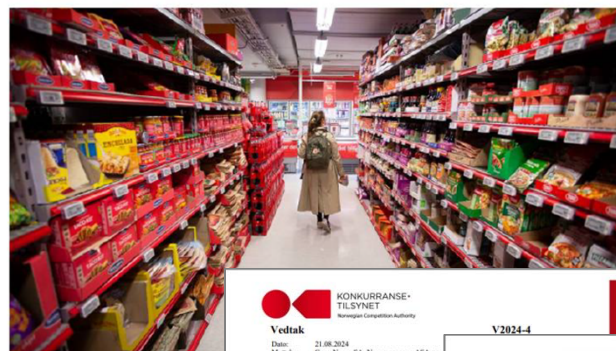
- Coop, NorgesGruppen og Rema er ilagt et gebyr på NOK 4,9 milliarder og påbud om opphør for brudd på konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53
- Saken gjelder sjekking av gjeldende utsalgspriser i konkurrentenes butikker og en avtale som ble inngått om rammene for slik prissjekking i 2011/2012
 - Konkurranselagenemnda påpeker at det "verken [er] unaturlig eller i seg selv ulovlig" å drive med prissjekking, jf. Vedtaket avsnitt 204.
- Konkurransetilsynet ("KT") og Konkurranselagenemnda ("KKN"):
 - Partene har **samarbeidet** om å gi hverandre tilgang til omfattende, fersk og hyppig innhenting av priser ved bruk av prisjegere i hverandres butikker
 - Slik prisinnsamling kan likestilles med *utveksling av konkurransesensitiv informasjon i en privat kanal*
 - Dette *kunne ha* til **virkning** å hindre, innskrenke eller vri konkurransen
 - Ikke koordinerte virkninger, men *ensidig* insentivendring
- Første norske sak hvor det illegges gebyr for brudd på krfl. § 10, uten at det foreligger en formålovertredelse

Wiersholm

NRK.no 21. august 2025

Dagligvarekjedene tapte – må betale milliardgebyr

Bransjen blir anklaget for å bryte loven og får milliardbot.
Alle dagligvarekjedene anker avgjørelsen.

[Sunniva Nerbøberg](#)
Journalist

[Johan B Sættlem](#)
Journalist

[Julianne Mossing](#)
Journalist

Publisert 21. aug. kl. 08:17
Oppdatert 21. aug. kl. 13:03

MILLIARDGEBYR: Konkurransetilsynet er om Konkurranselagenemnda er en FOTO: NRK

KONKURRANSE- TILSYNET
Norsk konkurransemyndighet

Vedtak
Dato: 21.08.2024
Mottaker: Coop Norge SA, Norgesgruppen ASA og Rema 1000 AS

Saksnummer
Magna Fria Ruten
Aukst Prens Lørdag

V2024-4

Konkurranselagenemnda

Konkurranselagenemndas vedtak V 02-2025 – 20. august 2025

Saker:
2025/0504, 2025/0505 og 2025/0506

Klagere:
Coop Norge SA
Norgesgruppen ASA
Rema 1000 Norge AS

Prosessfullmakter:
Advokatfirmaet Wiersholm AS ved advokat Håkon Cisma Stenlid
Advokatfirmaet Thommesen AS ved advokat Siri Teigum
Advokatfirmaet BAIH AS ved advokat Helge Stenhus

Konkurransetilsynets prosessfullmakter:
Regjeringsadvokaten ved advokat Lisa-Mari Moen Jønge, advokat Ivar Nyhus og advokatfullmektig Marte Brathovde

Konkurranselagenemndas medlemmer:
Karin Fløttad, Tore Lund, Bjørn Erik Hansen, Teis Lunde Lomo og Tore Nilsen

1 Innledning

(1) Konkurransetilsynet truffet 21. august 2024 vedtak (heretter omtalt som «Konkurransetilsynets vedtak» eller «vedtaket») om freggelse av overtredelsegebyr mot Coop Norge SA (heretter «Coop»), Norgesgruppen ASA (heretter «Norgesgruppen») og Rema 1000 Norge AS/Reitan AS (heretter «Rema 1000»), for brudd på lov om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretaks sammenslutninger 5. mars 2004 nr. 12 (konkurranseloven) § 10 og avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde 2. mai 1992 (EØS-avtalen) artikkel 53. Konkurransetilsynet påla også opphør av samarbeidet med hjemmel i konkurranseloven § 12.

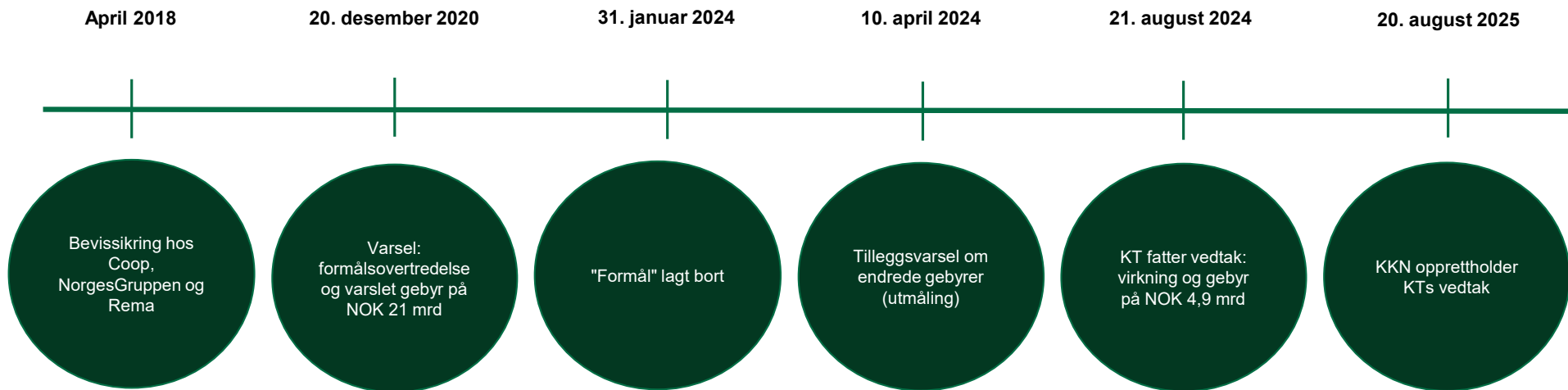
(2) I vedtaket legger Konkurransetilsynet til grunn at de aktuelle foretakene har deltatt i et ulovlig samarbeid om å gi hverandre gjensidig tilgang til innhenting av omfattende mengder varepriser i hverandres dagligvarebutikker. Konkurransetilsynet legger videre til grunn at samarbeidet har hatt konkurransebegrensende virkninger i det norske dagligvaremarkedet.

(3) Alle foretakene som ble ilagt overtredelsegebyr (i tillegg omtalt som «klagene»), har påklaget vedtaket 21. februar 2025 til Konkurranselagenemnda.

Postadresse: Postboks 511 Sentrum, 5011 Bergen
Besøksadresse: Zander Kross gate 7, 5011 Bergen
Telefon: +47 55 19 30 00 post@knt.no

Saken i et nøtteskall

Sakens utvikling

Vedtaket skadeteori oppsummert

- Samarbeidet økte *vissheten om konkurrentenes respons* på egne prisendringer, hvilket påvirket dagligvareaktørenes *insentiver* til å konkurrere på pris
 - Det ble mer fristende å øke priser og mindre fristende å senke priser

Det norske dagligvaremarked og prisjægerpraksissen

Der har længe været et stort politisk fokus på dagligvaresektoren i Norge

Norsk landbrugspolitik
giver høje fødevarepriser

Dette er dei norske tollmurane

Donald Trump får kritikk for tollmurane, men Noreg skjermar bøndene med over 400 prosent toll på mat. – Vi held ikkje reint hus, seier forskar.

Langvarigt politisk fokus
på dagligvaresektoren

Kaller matbaronene inn på teppet: – Totalt urimelig vekst i matprisene

For første gang i historien er seks matgiganter innkalt til seks møter hos statsministeren. Jonas Gahr Støre vil ha matpris-svar.

Kimen til prisjægersagen blev
lagt med Nielsen sagen i 2007

ACNielsen Norge AS –
konkurranseloven § 10 –
avtale om avvikling av
ukentlig prisrapportering
mv. – avslutning av
saksbehandling

Bestemmelse: §10 Ulovlig samarbeid

Dokumentdato: 17.04.2007

Det relevante marked er præget af konkurrence om prisopfattelse hos forbrugerne

Relevante markedskarakteristika

- Oligopolmarked (tre store aktører)
- Lavprissegment
- "Matbørser" spiller en særlig rolle

VGs matbørs: Her sparer du mest på påskehandelen

Det er faktisk ikke likegyldig hvilken dagligvarekæde du vælger til påskehandelen!

Hvilken betydning har det?

1

Oligopol – priser indbyrdes afhængige og konkurrenter følger hinanden op og ned i pris.

2

Oligopol – normalt at indsamle information om konkurrenternes priser.

3

I lavprissegmentet – matbørser og kamp om forbrugernes prisopfattelse er afgørende for prissætningen.

Prisjægere scanner manuelt priser i konkurrenters butikker

Sakens rettslige aspekter

Sakens rettslige aspekter

Innledning

Avtalevilkåret

- Nemnda hevder at samarbeidets reelle innhold var *privat utveksling av strategisk, konkurransesensitiv informasjon*
- Nemnda hevder videre at gjennom å samarbeide la foretakene til rette for en betydelig økning i omfanget av prisinnhenting

Informasjonsutveksling

- Nemnda hevder at avtalen og praktiseringen av den etter sitt innhold og karakter var en informasjonsutveksling
- Prisinformasjonen som ble "utvekslet", var i den konkrete konteksten konkurransesensitiv

Faktisk og potensiell virkning

- Den rettslige normen for potensiell virkning
- Nemnda legger til grunn at det kan gripe inn "mot mulig konkurranseskade", herunder "før konkurranseskaden inntreffer, men også inngrep mot potensiell konkurranseskade uten at denne kvantifiseres", jf. Vedtak avsnitt 383

Gir en avtale om konkrete rammer for prisinnhenting uttrykk for en felles vilje?

- Nemnda legger til grunn at Partene i 2011 og 2012 inngikk et "*samarbeid om prisinnhenting*", jf. Vedtaket avsnitt 204, og at det var en "*klar sammenheng mellom avtalen om tilgang og klagernes påfølgende prisinnhenting*", jf. Vedtaket avsnitt 240.
- Videre legger nemnda til grunn at man samarbeidet om gjensidig tilgang til hyppig innhenting av omfattende mengder priser og at dette ga økt visshet om konkurrentrespons.
- Det avgjørende er om partene har uttrykt en *felles eller samstemmende vilje* (ENG: *Concurrence of wills*)
 - Partene ble enige om noen konkrete rammer for prisinnhenting i hverandres butikker – en praktisk løsning på en konkret konflikt
 - Ingen *felles vilje* om praktiseringen, herunder omfang eller innretning
 - Ikke grunnlag for nemndas slutning i sakens bevis

Kan ensidig sjekking av gjeldende utsalgspriser anses som informasjonsutveksling?

- KKN: "Avtalen og praktiseringen av den var etter sitt innhold og karakter informasjonsutveksling. Prisinformasjonen som ble utvekslet, var i den konkrete konteksten konkurransesensitiv", jf. Vedtak avsnitt 328.
- Et fremtredende element i rettspraksis som omhandler saker om informasjonsutveksling er hvorvidt utvekslingen foregår i en *privat kanal*.
 - En privat kanal kjennetegnes ved at informasjonen deles med en begrenset krets i lukkede fora eller i form av hemmelige møter eller telefonsamtaler
 - Faktum i denne saken skiller seg vesentlig fra tidligere saker om informasjonsutveksling – innhenting av offentlig tilgjengelige priser
- KKN: "Selv om prisene som ble utvekslet mellom klagerne, var åpent tilgjengelige, finner Konkurransklagenemnda at prisene som ble utvekslet i samarbeidet, her var strategisk, konkurransesensitiv informasjon."
 - Er offentlig tilgjengelige priser strategisk, konkurransesensitiv informasjon?
 - Kan økt hastighet på konkurrentrespons avsløre partenes strategiske og fremtidige prisbeslutninger?

Faktiske eller potensielle virkninger

Hva slags *virkning* rammes av konkurranse-loven § 10?

- Konkurranseloven § 10 rammer samarbeid som har til "virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen".
- Hovedspørsmål i saken: Hva skal til for å etablere en "virkning" etter krrl. § 10?
 - KKN: "Konkurransemyndighetene skal kunne gripe inn mot *mulig konkurranseskade*" og "mot potensiell konkurranseskade uten at denne kvantifiseres", jf. avsnitt 383
 - Partene har anført at en *mulighet for skade* ikke er nok og at myndighetene legger til grunn en for lav terskel for å etablere "virkning", jf. krrl. § 10
- Ifølge KKN er skadeteorien "praktisk operativ" i markedet, og det foreligger derfor en *potensiell konkurranseskade*

Side 82 av 153

tilsier at konkurransemyndighetene skal kunne gripe inn mot mulig konkurranseskade. Dette kan være inngrep for konkurranseskaden inntreffer, men også inngrep mot potensiell konkurranseskade uten at denne kvantifiseres.

(384) At virkningskriteriet omfatter både faktisk og potensiell virkning som to selvstendige alternativer, følger også av nyere EU/EØS-rettspraksis.¹⁴⁹

(385) Verken de nevnte avgjørelsene eller HRL avsnitt 32(d) oppstiller imidlertid noen nøyaktig definisjon eller forklarer det nærmere innholdet av hva som ligger i kriteriet «potensiell virkning». Slik Konkurransklagenemnda forstår «potensiell virkning», sikter dette til samarbeidets skadepotensial, dvs. om samarbeidet innebærer en potensiell skade på konkurransen i det aktuelle markedet. Selve sondringen mellom

(385) Verken de nevnte avgjørelsene eller HRL avsnitt 32(d) oppstiller imidlertid noen nøyaktig definisjon eller forklarer det nærmere innholdet av hva som ligger i kriteriet «potensiell virkning». Slik Konkurransklagenemnda forstår «potensiell virkning», sikter dette til samarbeidets skadepotensial, dvs. om samarbeidet innebærer en potensiell skade på konkurransen i det aktuelle markedet. Selve sondringen mellom «actual» og «potential» virkning, som kommer til uttrykk blant annet i avgjørelsene referert til foran og i HRL avsnittene 32(d) og 421, tilsier at det er skadepotensialet i seg selv som må stå sentralt i vurderingen. Også bruken av ordet «sannsynligvis» («liable to», «likely to»)¹⁵⁰ peker i retning av skadepotensialet som det sentrale vurderingstemaet. Nemnda viser til den HRL 2011 avsnitt 28: «Restrictive effects [...] are likely to occur where it can be expected with a reasonable degree of probability that, due to the agreement, the parties would be able to profitably raise

(387) Klagernes anførsler reiser spørsmål om vilkåret «potensiell konkurranse» bare er relevant for en vurdering av om samarbeidet kan medføre konkurranseskade i fremtiden.

(388) Etter Konkurransklagenemndas vurdering følger det klart av EU/EØS-rettspraksis, slik Konkurransetilsynet anfører, at konkurransemyndighetene ikke er avskåret fra å basere konkurranseskade på potensielle virkninger selv om den omtvistede avtalen er implementert og vedtaket truffet etterpå. Nemnda viser særlig til at en lignende anførsel ble uttrykkelig avvist av EU-domstolen i *Servier*, avsnittene 347 følgende, særlig avsnitt 352, sammenholdt med avsnittene 345 i f. og 349 om Underrettens rettsanvendelse, som ble satt til side av EU-domstolen. EU-domstolen uttalte at Underretten

¹⁴⁹ Jf. sak C-345/14 *Maxima Latvija*, avsnitt 30, sak C-176/19 P, *Commission v Servier and Others (Servier)*, avsnitt 352, sak C-333/21, *European Superleague Company (Superliga)*, avsnittene 166 og 169–170 og sak C-124/21, *International Skating Union v Commission (ISU)*, avsnittene 106 og 109–111.

¹⁵⁰ Sak C-124/21 *ISU*, avsnitt 119, sak C-333/21 *Superliga*, avsnitt 170, HRL avsnitt 30.

Faktiske eller potensielle virkninger

Hva slags *virkning* rammes av konkurranseloven § 10?

- EU-domstolen har uttalt at både faktiske og potensielle virkninger kan vektlegges i vurderingen:
 - "[R]estrictive effects on competition may be actual and potential, but they must, in any event, be sufficiently appreciable", jf. C-176/19 P *Servier*
- Henvisningen til *faktiske og potensielle virkninger* relaterer seg til virkningsanalysens tidsmessige dimensjon, dvs. om det foretas en tilbakeskuende (retrospektiv) eller fremtidsrettet (prospektiv) analyse
 - Tilbakeskuende analyse: et spørsmål om virkningene *har* materialisert seg – en faktisk virkning
 - Fremtidsrettet analyse: et spørsmål om avtalen *vil ha* konkurransebegrensende virkninger – en potensiell virkning ettersom skaden ikke har materialisert seg
- Virkningen må uansett påvises i tråd med beviskravet (*klar sannsynlighetsovervekt* etter norsk rett)
 - Det er viktig ikke å blande rettsanvendelse og bevisvurdering
- *Potensielle virkninger* må ikke forveksles med *potensiell konkurranse*
 - En begrensning av konkurransepress fra aktører som står utenfor markedet utgjør en faktisk (reell) virkning
 - Dette var tilfellet i både C-176/19 P *Servier* og C-606/23 *Kia Auto*

Pause

The background is a dark, almost black, space filled with a complex, glowing network of white points and lines. These points and lines form a series of undulating, wave-like surfaces that create a sense of depth and movement. The lines are thin and connect the points, which are small, bright white dots. The overall effect is reminiscent of a digital landscape or a data visualization of a complex system. The lighting is soft, with the points and lines appearing to glow against the dark background.

Udviklingen i KT's skadesteori og økonomiske analyser

KT's skadesteori har udviklet sig væsentligt igennem sagsforløbet

Klagepunktsmeddelelse (KPM)

«[...] Samarbeidet har lagt til rette for **koordinering** mellom [...]» (§2 – KPM)

«[...] endre partenes **insentiver** i prissettelsen.» (§1243 – KPM)

Afgørelse

«Dette vil styrke bedriftenes **insentiver** til å øke prisene og svekke **insentivene** til å redusere prisene.» (§1813 – Afgørelse)

KKN's afgørelse

«[...] partenes **insentiver** til å sette opp prisene økte, mens **insentivene** til å sette dem ned ble redusert.» (§430 – KKN's afgørelse)

Selvom KT's overordnede intuition ser ens ud over tid, har de økonomiske mekanismer som ligger bag intuitionen ændret sig markant over tid.

Aftalen har **til formål** og **til følge** at begrænse konkurrencen ved at lægge til rette for **koordinering** mellem kæderne.

Aftalen har **til følge** at begrænse konkurrencen ved **ensidigt** at ændre kæderne prissætningsincitament (baseret på økonomiske modeller)

Aftalen har **til følge** at begrænse konkurrencen ved **ensidigt** at ændre kæderne prissætningsincitament (baseret på økonomisk intuition)

Aftalen havde *til formål og til følge* at hæmme konkurrencen - skadesteori om koordinerede virkninger (KPM)

Økonomiske analyser i forbindelse med KT's KPM

«Gjennom samarbeidet har dagligvarekjedene skaffet seg omfattende og hyppig oppdatert innsikt i hverandres priser og prisendringer. **Samarbeidet har lagt til rette for koordinering mellom partene og har både konkurransebegrensende formål og virkning.**» (§2 – KPM)

«Den økte gjennomsiktigheten på pris mellom partene fører videre til at dagligvarekjedene får en forventning om at konkurrentene raskere oppdager prisendringer og raskere følger prisendringer og vil derfor **potensielt endre partenes insentiver i prisfastsettelsen.**» (§1243 – KPM)

Det norske dagligvaremarked er ikke egnet til stiltiende koordinering af priser

Den primære skadesteori i KT's klagepunktsmeddelelse var en klassisk skadesteori om stiltiende koordinering af priser

- Højere gennemsigtighed i markedet → lettere at gennemføre prisleverestrategier og overvåge, om konkurrenterne fulgte strategierne.
- Mere effektive følge-strategier → muligt at indikere ønskede fremtidige priser med lav risiko for at miste kunder og markedsandele (dermed ændrede prisincitament)
- Samarbejdet lettede dermed koordineringen mellem kæderne → højere priser.

Men... ➤

De konkrete forhold i sagen og på markedet ligger ikke til rette for koordinering

1

Kæderne har ikke udvekslet information. Ensidig indsamling af offentlig tilgængelig information.

→ Fortsat væsentlig usikkerhed om, hvilken information konkurrenterne har og hvad man kan koordinere omkring.

2

Høj grad af markedskompleksitet gør stiltiende koordinering usandsynligt.

→ Tusindvis af produkter, hyppig udskiftning i sortiment, stor brug af kampagner, hyppige prisændringer + væsentlige asymmetrier både på markedsandel, butikskoncepter og indkøbspriser.

Vores empiriske undersøgelser viste ikke tegn på koordineret adfærd (1/2)

Vi foretog overordnet to empiriske analyser som skulle afdække, om der var tegn på koordinering i markedet

1 Prisfølgeranalyse

Hvad ville man forvente at se hvis KT havde ret?

En tydelig prisleder og mange ens prisændringer

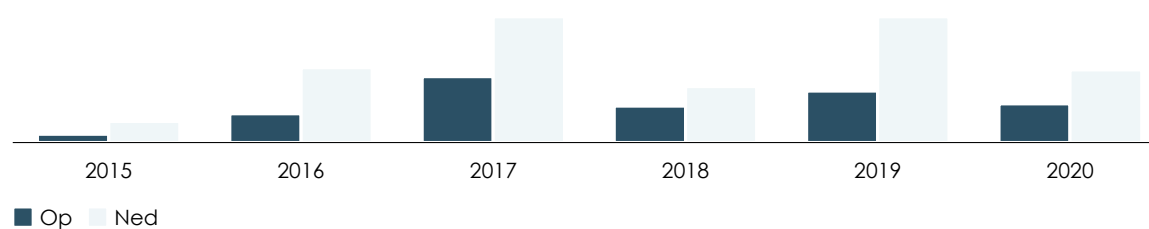
Hvad fandt vi?

Ingen tydelig prisleder og store forskelle i prisændringer

Lederbegivenheder mellem Extra og Rema¹

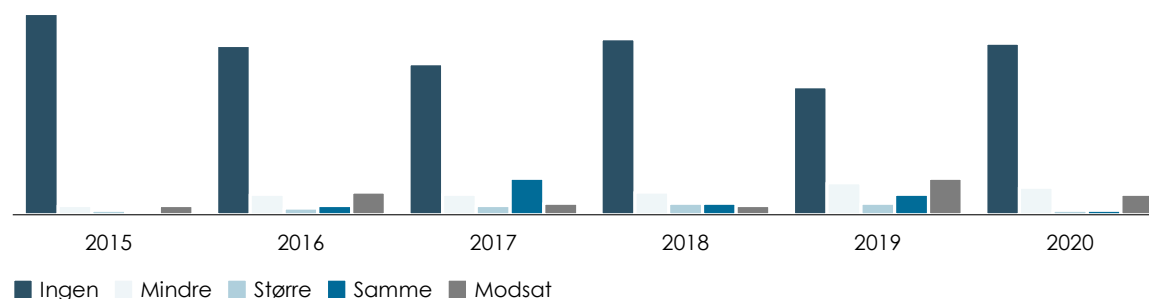
Procentdel af totale prisændringer som er forbundet med prislederskab

Spænd:
1,1%- 16,6%

Fordeling af Extras reaktion på observerede prisøgninger i Rema²

Andel af alle Remas prisændringer

1) I hvor mange tilfælde følger Rema hhv. Extra hinanden indenfor 2 dage, når de observerer en prisændring?
2) Hvordan reagerer Extra, når de observerer at Rema sætter prisen op?

Vores empiriske undersøgelser viste ikke tegn på koordineret adfærd (2/2)

Vi foretog overordnet to empiriske analyser som skulle afdække, og der var tegn på koordinering i markedet

2

Analyse af "markører for koordinering"

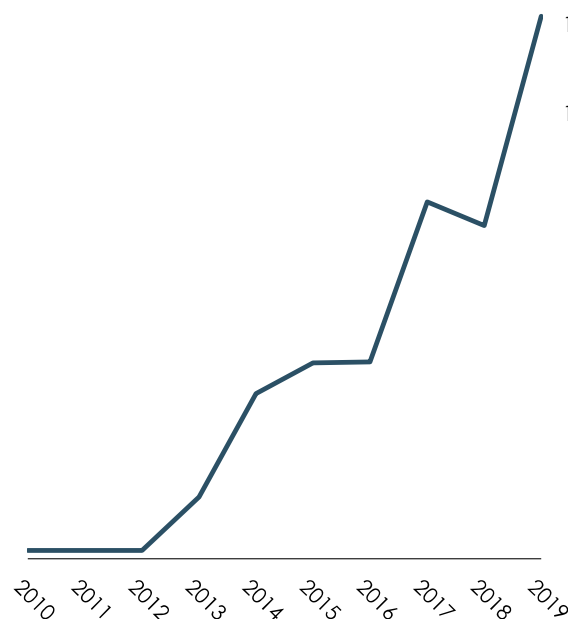
Hvad ville man forvente af se hvis KT havde ret?

Hvad fandt vi?

Faldende prisvariation

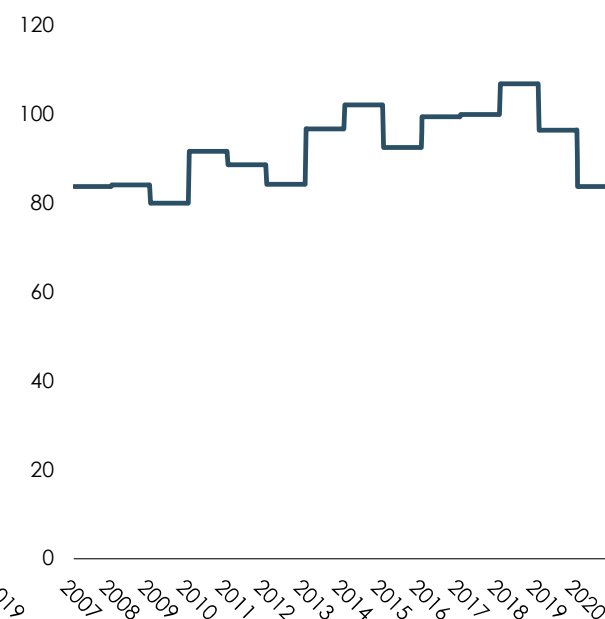
Stigende prisvariation

Udvikling i antal priser Coop har indsamlet¹

Prisvarians²

Gennemsnitlig prisvariation baseret på ugentlige priscændringer

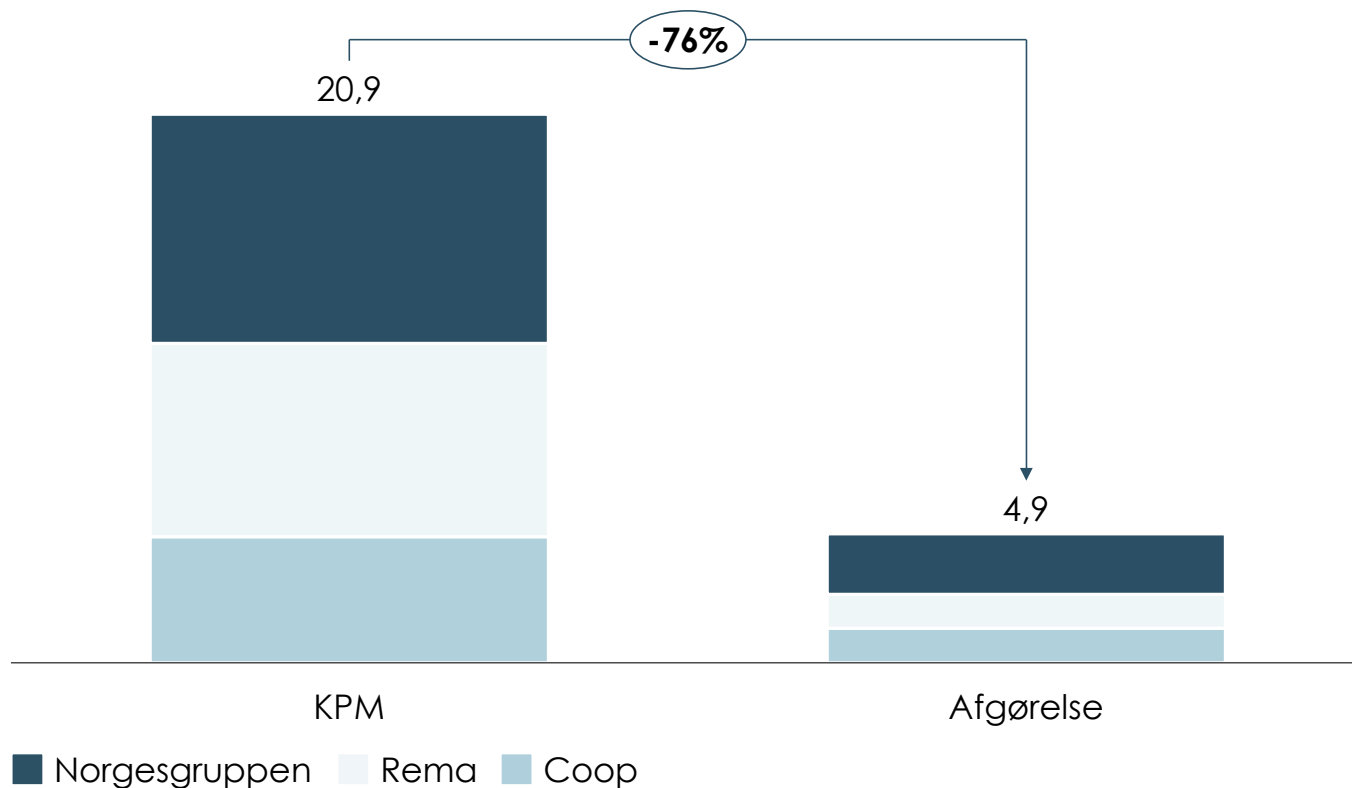
1) Kilde: KT's afgørelse (partsversion)

2) Kilde: Nielsen data

KT opgav at forfølge en skadesteori om koordinerede virkninger og en til formål overtrædelse

- KPM delt med parterne december 2020. Bøden på 20,9 milliarder norske kr.
- Tillægs KPM i januar 2024: til formål droppet.
- Ny mødeudmåling i april 2024: bøden reduceret med 76%.
- Endelig afgørelse viste at KT **ikke** længere forfulgte en skadesteori om **koordinering** men derimod **ensidige virkninger**.

Bødeudmåling i sagen

**Aftalen havde *til følge* at
hæmme konkurrencen -
skadesteori om ensidige
virkninger baseret på
økonomiske modeller
(Afgørelse)**

Økonomiske analyser i forbindelse med KT's
afgørelse

«Samarbeidet førte derfor til at hver av partene oppdaget prisendringer hos konkurrentene **oftere og raskere** enn de ellers kunne gjort». (§6 – Afgørelse)

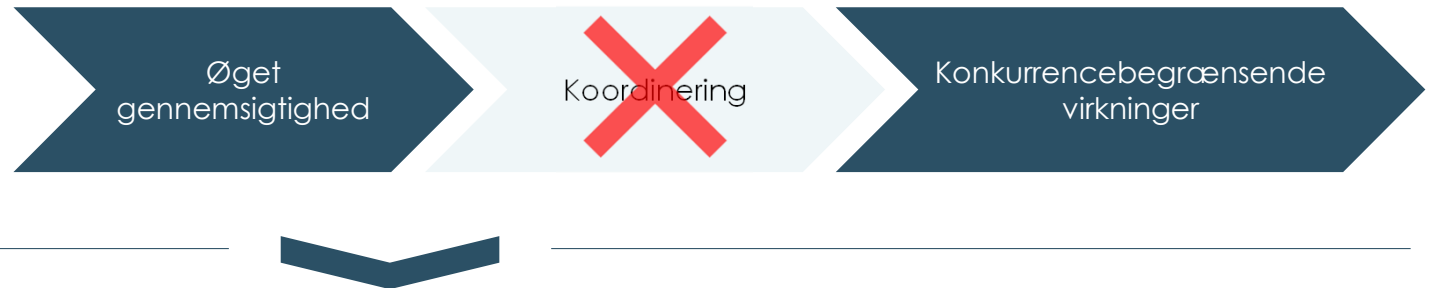
«Dersom bedriftene forventer at egne prisreduksjoner raskere/oftere blir fulgt av konkurrentene, **vinner de mindre volum på å kutte prisene**, og prisreduksjoner blir mindre attraktive. Videre blir prisøkninger mer attraktive dersom bedriftene forventer at konkurrentene raskere/oftere følger etter, fordi **risikoen for å miste kunder reduseres**.» (§1875 – Afgørelse)

«en utveksling av gjeldende priser [...], **skape en forventning** hos bedriftene om at **konkurrentene oftere og raskere vil følge prisendringer. Dette vil styrke bedriftenes incentiver til å øke prisene og svekke incentivene til å redusere prisene**. De økonomiske mekanismene tilsier dermed at utveksling av gjeldende priser utelukkende mellom konkurrenter i et oligopol, **vil kunne resultere i høyere priser**» (§1813 – Afgørelse)

KT afgrænser imod koordinerede virkninger i sin afgørelse

Men KT afgrænser imod koordinerede virkninger

Det er kun et kendt resultat fra økonomisk teori, at øget gennemsigtighed **kan** have konkurrencebegrænsende virkninger, **fordi** øget gennemsigtighed **kan** facilitere koordinering:

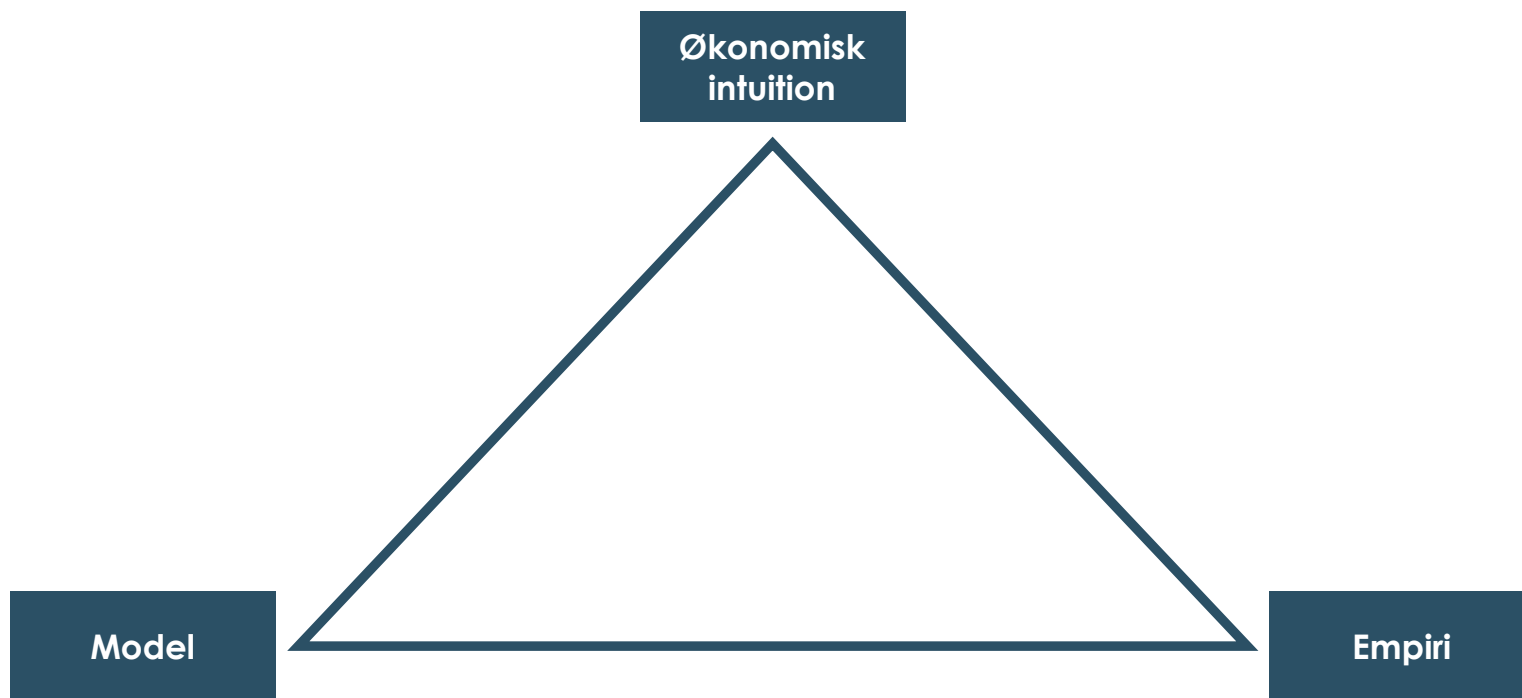
§1890 Afgørelse: "Mekanismene som er beskrevet i kapittel 11.2.6 innebærer ikke direkte koordinering på et gitt høyt prisnivå, opprettholdt av trusselen om sanksjoner i form av raske prisreduksjoner ved avvik." (vores fremhævnning)

§1892 Afgørelse: "Siden skadevirkningene i kapittel 11.2.6 ikke forutsetter strategier med direkte koordinering av priser, er det ikke relevant å vurdere om forholdene lå til rette for at partene kunne samle seg om slike strategier." (vores fremhævnning)

- **KT afgrænser imod koordinering i afgørelsen (§2279)**
- **Sagen handler om ensidige virkninger.**
- **Intet etableret økonomisk grundlag for at konkludere, at øget gennemsigtighed medfører ensidige virkninger i form af ændrede prisincitament.**

Økonomers arbejdsmetode

KT bygger effektivurderingen på case law om koordinering og økonomisk teori som ikke underbygger skadesteorien (1/2)

Reference	Om koordinerede virkninger	Om ensidige virkninger
C-450/19 <i>Kilpailu</i> , avsnitt 30	Ja	Nej
Konkurranse-klagenemndas avgjørelse, V04/2021 (<i>Verisure</i>), avsnitt 276	Ja	Nej
T-682/14 <i>Krka mot Kommissjonen</i> , avsnitt 360	Ja	Nej
C-67/13 P <i>Cartes Bancaires mot Kommissjonen</i> , avsnitt 52	Ja	Nej
C-306/20 <i>Visma Enterprise</i> , avsnitt 73-74	Ja	Nej
C-307/18 <i>Generics</i> , avsnitt 115-122	Ja	Nej
C-124/21 <i>International Skating Union mot Kommissjonen</i> , avsnitt 109-110	Ja	Nej
C-591/16 <i>Lundbeck mot Kommissjonen</i> , avsnitt 114-116 and 135-136	Ja	Nej
T-202/98, T-204/98 and T-214/98, <i>Tate & Lyle m.fl. mod Kommissjonen</i> , avsnitt 60.	Ja	Nej
C-8/08 <i>T-Mobile m.fl. mod Kommissjonen</i> .	Ja	Nej
C-7/95 <i>John Deere mot Kommissjonen</i>	Ja	Nej
C-194/99 <i>Thyssen Stahl mot Kommissjonen</i> .	Ja	Nej
C-286/13 <i>Dole Food and Dole Fresh Fruit mot Kommissjonen</i>	Ja	Nej
C-238/05 <i>Asnef-Equifax mot Ausbanc</i>	Ja	Nej
C-74/14 <i>Eturas m.fl.</i>	Ja	Nej
C-883/19 <i>HSBC Holdings m.fl. mot Kommissjonen</i>	Ja	Nej
T-758/14 <i>RENV Infineon Technologies mot Kommissjonen</i>	Ja	Nej
IV/31.370 <i>UK Agricultural Tractor Registration Exchange</i>	Ja	Nej
T-180/15 <i>ICAP and others mot Kommissjonen</i>	Ja	Nej
C-194/14 <i>AC-Treuhand mot Kommissjonen</i> .	Ja	Nej
T-25/95 <i>Cimenteries CBR mot Kommissjonen</i>	Ja	Nej
C-199/92 <i>Hüls mot Kommissjonen</i>	Ja	Nej

- KT refererer til 22 sager om informationsudveksling i afgørelsen.
- 22 handler om koordinerede virkninger.
- 0 handler om ensidige virkninger.

KT bygger effektivurderingen på case law om koordinering og økonomisk teori som ikke underbygger skadesteorien (2/2)

- KT har fået professor Joseph E. Harrington til at udvikle økonomiske modeller, som iflg. KT underbygger skadesteorien
- Harrington (2020, 2022, 2023 og 2025)
- Derudover har KT henvist til etableret økonomisk teori om Stackelberg (prisleder-prisfølger) konkurrence.

Reference	Om ensidige virkninger?	Om prisleder-prisfølger konkurrence? (Stackelberg)
Shapiro, C. (1989). Theories of oligopoly behaviour. In Handbook of Industrial Organization (pp. 329-414).	Ja	Ja
Belleflamme, P., & Peitz, M. (2010). Industrial Organization: Markets and Strategies. Cambridge University Press.	Ja	Ja
Deneckere, R., Kovenock, D. og Lee, R. (1992). A model of price leadership based on consumer loyalty. The Journal of Industrial Economics 40(2): s. 147-156.	Ja	Ja (+ model med simultan prissætning)
Harrington (2022 + 2023)	Ja	Ja

Der findes ikke nogen teoretisk model som underbygger KT's skadesteori

KT mener at Harrington's modeller underbygger deres skadesteori

"Harrington **analyserer effekterne av samarbeidet formelt i to økonomiske modeller**. Resultatene i Harringtons analyse er i tråd med skademekanismene Konkurransetilsynet presenterer i dette delkapittelet." (Afgørelse, fodnote 1190)

"[...] Harrington (2022) viser hvordan samarbeid om deling av gjeldende priser gir høyere priser [...]" (Afgørelse §1891)

Skadesteorien handler helt grundlæggende om, at **hastigheden på prisbeslutninger** skulle påvirke prisincitamentene og dermed det overordnede prisniveau.

"Incentivene til å endre pris avhenger derfor av **hvor raskt en bedrift forventer at kundene og konkurrentene responderer på endringen**." (Afgørelse - § 1882)

Men...

Hverken Harrington's modeller eller andre modeller som KT henviste til underbygger dette resultat.

Skadesteorien kan heller ikke underbygges af empirien

KT: med samarbejdet havde kæderne større incitament til at sætte prisen op, og mindre incitament til at sætte prisen ned.

§1885 Afgørelse: "Informationsudvekslingen gør det derfor mindre attraktivt for bedriftene å redusere prisene, for eksempel i tilfeller der innkjøpsprisene er redusert eller at bedriftene forventer at en pristest i media nærmer seg."

§2255 Afgørelse: "De svekkede insentivene til å redusere priser kunne for eksempel slå ut i form av mindre, færre og tregere prisreduksjoner."

§1884 Afgørelse: "Informationsudvekslingen gjør det derfor mer attraktivt for bedriftene å gjennomføre prisøkninger, for eksempel i tilfeller der innkjøpsprisene har økt eller en pristest i media nylig er avsluttet."

Vi viser empirisk, at Coops prissætningsadfærd ikke har ændret sig som KT angiver.

1

Andelen af positive prisaendringer er ikke steget over tid.

2

Positive prisaendringer er ikke blevet relativt større end negative prisaendringer over tid.

3

Fordelingen af negative og positive prisaendringer har ikke ændret sig over tid.

Coops data kan bruges til at undersøge om skadesteorien stemmer med empirien

Vi bruger Coops data til at analysere, om Coops **prissætningsadfærd faktisk har ændret sig gennem den påståede samarbejdsperiode.**

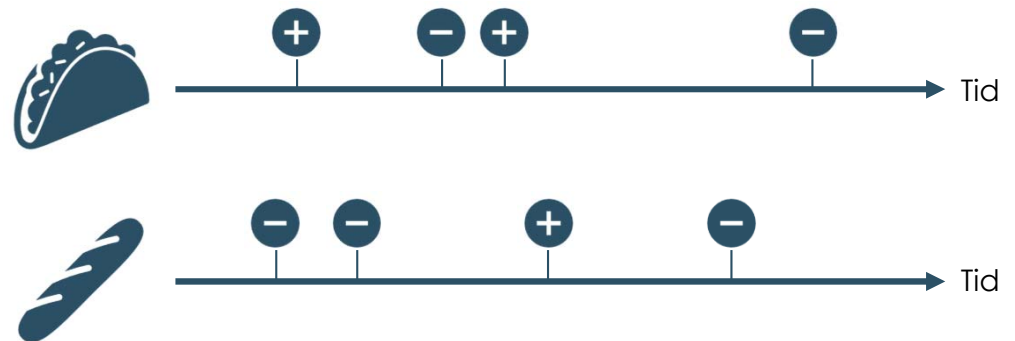
Coops data indeholder information om **samtliche prisændringer** foretaget i alle norske Extra-butikker i hele den påståede samarbejdsperiode:

- For hvilket produkt prisen er ændret.
- Hvornår prisændringen er foretaget (dato).
- Hvad den nye pris er.

Vi har information om **alle gange** Coop har taget en central beslutning om, at ændre prisen på et produkt.

Vores metode er simpel: Vi ser udelukkende på prisændringer i forskellige konstellationer.

Eksempler

Andelen af prisændringer som er prisstigninger har ikke udviklet sig i overensstemmelse med KT's skadesteori

Hvad må man forvente at se hvis KT har ret?

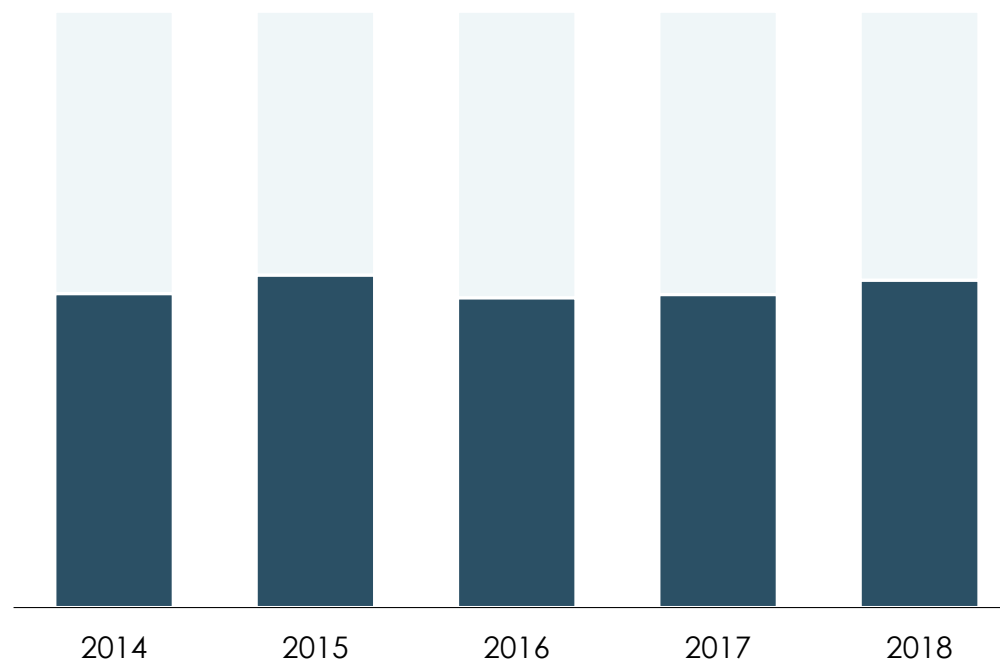
Andelen af prisændringer som er prisstigninger ville **stige gradvist fra 2014 til 2018**.

Hvad finder vi?

Vi finder **ingen tendens til en stigning** i andelen af prisændringer som er prisstigninger fra 2014 til 2018.

Gennemsnitlig andel prisændringer som er prisstigninger¹

Andel af prisændringer som er prisstigninger, omsætningsvægtet gennemsnit over produkter

Kilde: Copenhagen Economics baseret på POS data, Kalkulationsdata og Prisjægerdata fra Coop Norge SA, Figur 23 i rapporten.

1) Vi har også testet udviklingen statistisk. Vi finder, at der **ikke** er en statistisk signifikant positiv trend mellem 2014 og 2018.

Størrelsen på positive prisændringer relativt til negative prisændringer har ikke ændret sig i overensstemmelse med KT's skadesteori

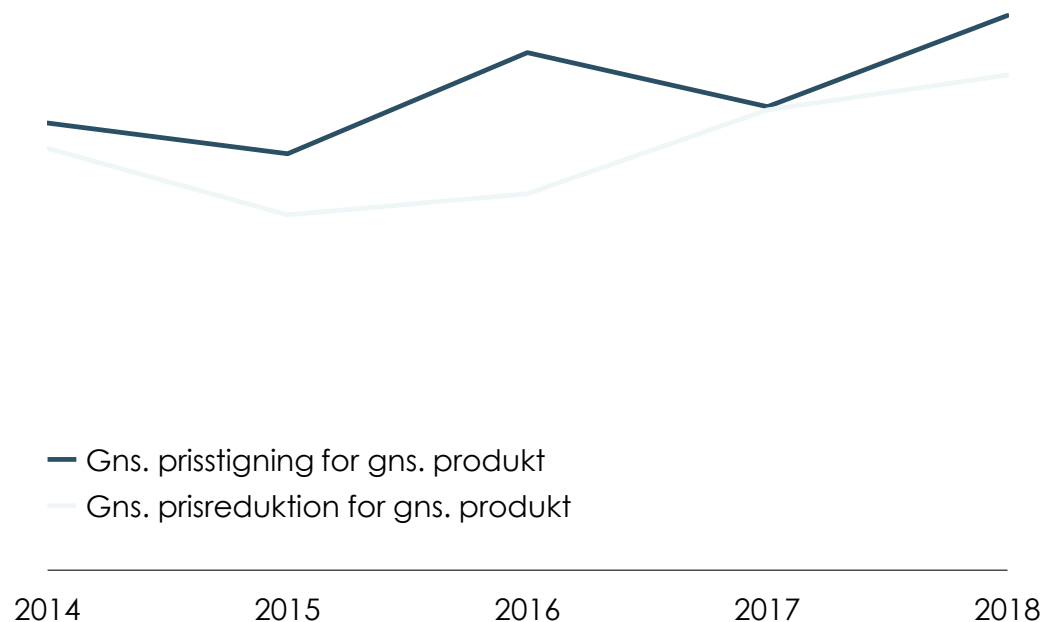
Hvad må man forvente at se hvis KT har ret?

Prisstigninger ville stige mere i størrelse end prisreduktioner fra 2014 til 2018.

Hvad finder vi?

- Vi finder ikke, at størrelsen på prisstigninger er steget mere end størrelsen på prisreduktioner.
- Vi ser at prisændringer generelt er vokset i størrelse – både prisstigninger, og prisreduktioner.

Gennemsnitlig procentvis ændring for hhv. prisstigninger og prisreduktioner hvert år¹
Procent

Kilde: Copenhagen Economics baseret på POS data, Kalkulationsdata og Prisjægerdata fra Coop Norge SA, Figur 24 i rapporten.

1) Vi har også testet dette statistisk. Vi finder, at der **ikke** er nogen statistisk signifikant forskel på udviklingen i størrelsen af henholdsvis prisstigninger og prisreduktioner.

Fordelingen af prisændringer har ikke ændret sig i overensstemmelse med KT's skadesteori

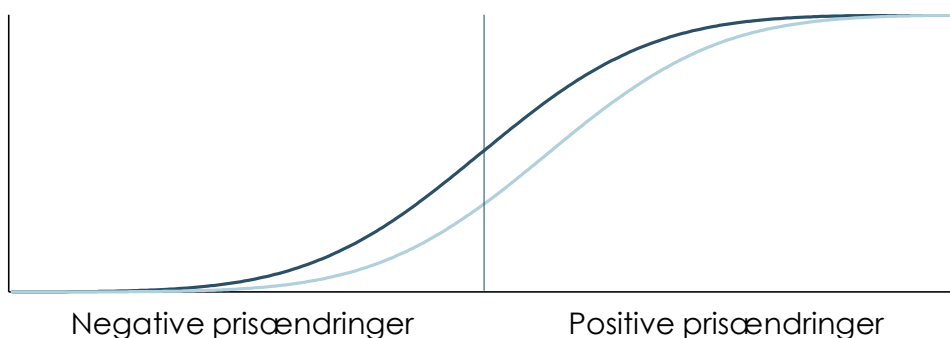
Hvad ville vi se ifølge KT's skadesteori?

Ifølge KT's skadesteori ville vi se, at kurven forskydes mod højre, når prisindsamlingen øges.

- Der ville være en højere andel pristigninger i 2018.
- De positive prisændringer ville være større i 2018, og negative prisændringer ville være mindre i 2018.

Figur: Kumulativ fordeling af prisændringer hvis KT's skadesteori er rigtig

— Mindre prisindsamling — Mere prisindsamling (KT's skadesteori)

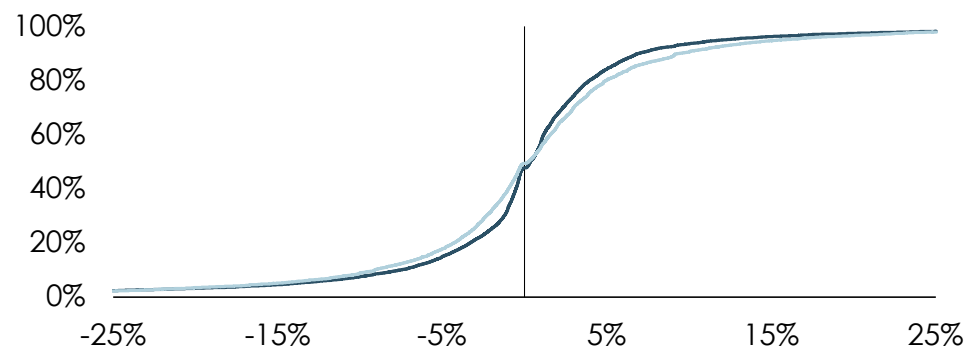
Hvad vi faktisk ser

Vi finder, at der ikke er sket nogen forskydning af kurven.

- Andelen af negative og positive prisændringer ikke har ændret sig (kurverne ligger oven i hinanden ved 0).
- 2018-kurven er fladere. Dvs både positive og negative prisændringer er større i 2018 (ligger over 2014-kurven til venstre for 0, og omvendt til højre for 0). Dvs. større prisspredning i 2018.

Faktisk kumulativ fordeling af prisændringer i 2014 og 2018

— 2014 (mindre prisindsamling) — 2018 (mere prisindsamling)

Kilde: Copenhagen Economics baseret på POS data, Kalkulationsdata og Prisjægerdata fra Coop Norge SA, Figur 22 i rapporten.

**Aftalen havde *til følge* at
hæmme konkurrencen -
skadesteori om ensidige
virkninger baseret på
"økonomiske principper"
(KKN's afgørelse)**

Økonomiske analyser i forbindelse med
KKN's afgørelse

«Et samarbeid som i denne saken **gir partene økt visshet om konkurrentrespons**, herunder gjensidig tilgang til omfattende, fersk og hyppig informasjon om hverandres priser. Samarbeidet **styrker hvert foretaks forventninger om at konkurrentene raskere vil oppdage og svare på dets egne prisendringer.**» (§427 – KKN's afgørelse)

«Samarbeidet i denne saken gjorde at **partenes insentiver til å sette opp prisene økte, mens insentivene til å sette dem ned ble redusert.**» (§430 – KKN's afgørelse)

Konkurransseklagenembda fejede de økonomiske modeller af banen

"Når det gjelder bruken av ulike økonomiske modeller i vurderingen av Konkurransetilsynets skadeteori [...] **Forståelsen av den blir ikke hjulpet i særlig grad av referanser i vedtaket til to-trinnsmodeller som Stackelberg og prislederskap.**" (KKN §437)

"Teorien om bedrifters prissetting, som vedtakets skadeteori baserer seg på, er helt grunnleggende, og er **ikke avhengig av noen enkelt modell** [...]" (KKN §436)

"[...] den økonomiske analysen [behøver] ikke være basert på matematiske modeller, men **kan også bygge på fundamentale økonomiske sammenhenger**" (KKN §441)

"[...] **skadeteorien** [...] **bygger på økonomiske prinsipper** og resultater som hver for seg er vel etablerte innenfor økonomisk teori. Nemnda vil utdype dette synet på klagerens anførsler ved å dele opp behandlingen av Konkurransetilsynets skadeteori i åtte elementer." (KKN §414)

Skadesteorien i otte elementer baseret på "økonomiske principper" (1/2)

Punkt (i)	Dagligvarekæder foretager prisændringer.
Punkt (ii)	Når én kæde ændrer sin pris, overvejer konkurrenterne, om de skal respondere.
Punkt (iii)	Hvis kæden har øget sin pris øger konkurrenten også sin egen pris (og omvendt) – priser er strategiske komplementær.
Punkt (iv)	Alle kæder foretrækker som hovedregel, at alle kæders priser bliver højere fremfor lavere.
Punkt (v)	At sætte prisen ensidigt op på en vare vil som hovedregel være mere profitabelt for en kæde end at sætte den ned.
Punkt (vi)	Jo mere information forbrugerne har om kædernes priser, jo lavere vil priserne være.
Punkt (vii)	Samarbejdet styrker kædernes forventning om at konkurrenter hurtigere vil opdage og reagere på prisændringer.
Punkt (viii)	Samarbejdet styrker kædernes incitament til at sætte prisen op og reducere kædernes incitament til at sætte prisen ned.

- KKN angiver, at punkt (i)-(vi) er generelle for dagligvaremarkedet og gælder uanset om der er et samarbejde.
- Punkt (vii) og (viii) behandler samarbejdets rolle.
- De otte punkter fører til en fejl konklusion, fordi punkterne ser bort fra, at **der er konkurrence i markedet** men derimod antager, at aftalen sætter konkurrencen ud af kraft. Fx punkt:

iv

Ja, kæderne vil foretrække højere priser, men det er ikke muligt at opnå, når der er konkurrence. Påstanden afhænger af, at kæderne kan koordinere om et højere prisniveau – ellers vil de underbyde hinanden.

v

Konkurrence vil betyde, at en kæde vil underbyde en konkurrent, som har en "for høj" pris, for at vinde salgsvolumen.

Skadesteorien i otte elementer baseret på "økonomiske principper" (2/2)

Punkt (i)	Dagligvarekæder foretager prisændringer.
Punkt (ii)	Når én kæde ændrer sin pris, overvejer konkurrenterne, om de skal respondere.
Punkt (iii)	Hvis kæden har øget sin pris øger konkurrenten også sin egen pris (og omvendt) – priser er strategiske komplementer.
Punkt (iv)	Alle kæder foretrækker som hovedregel, at alle kæders priser bliver højere fremfor lavere.
Punkt (v)	At sætte prisen ensidigt op på en vare vil som hovedregel være mere profitabelt for en kæde end at sætte den ned.
Punkt (vi)	Jo mere information forbrugerne har om kædernes priser, jo lavere vil priserne være.
Punkt (vii)	Samarbejdet styrker kædernes forventning om at konkurrenter hurtigere vil opdage og reagere på prisændringer.
Punkt (viii)	Samarbejdet styrker kædernes incitament til at sætte prisen op og reducere kædernes incitament til at sætte prisen ned.

- Konkurrence på markedet: kæderne vil konkurrere om at have den laveste pris.
- Prisniveau afhænger af fx omkostninger og forbrugernes prisfølsomhed – **ikke af hastighed på konkurrentrespons.**
- KKN: "*insentivene til å sette [prisene] ned ble redusert*",
- fordi konkurrenterne hurtigt vil følge efter, og de derfor kan nyde fordelene af en lavere pris i kortere tid.
- Kan lyde logisk, men KKN overser to afgørende pointer:

1

En kortvarig fordel er stadig en fordel: Hvorfor skulle en kæde ikke sænke prisen, hvis der **er** noget at vinde (selv hvis det er relativt mindre end tidligere)?

2

Kæderne konkurrerer ikke kun om dagens kunder, men om kundernes fremtidige valg (vaner) → kamp om prisopfattelse forsvinder ikke.

Konkurransklagenemnda mener ikke at skadesteorien kan testes empirisk

KT har ikke selv foretaget empirisk analyse.

KKN angiver om parternes empiriske analyser:

"[...] At konkurranseskaden delvis oppstod ved at **priser ikke endret seg**, gjør isolert sett empirisk analyse basert på historiske prisdata mindre treffende for å dokumentere skaden." (KKN §483)

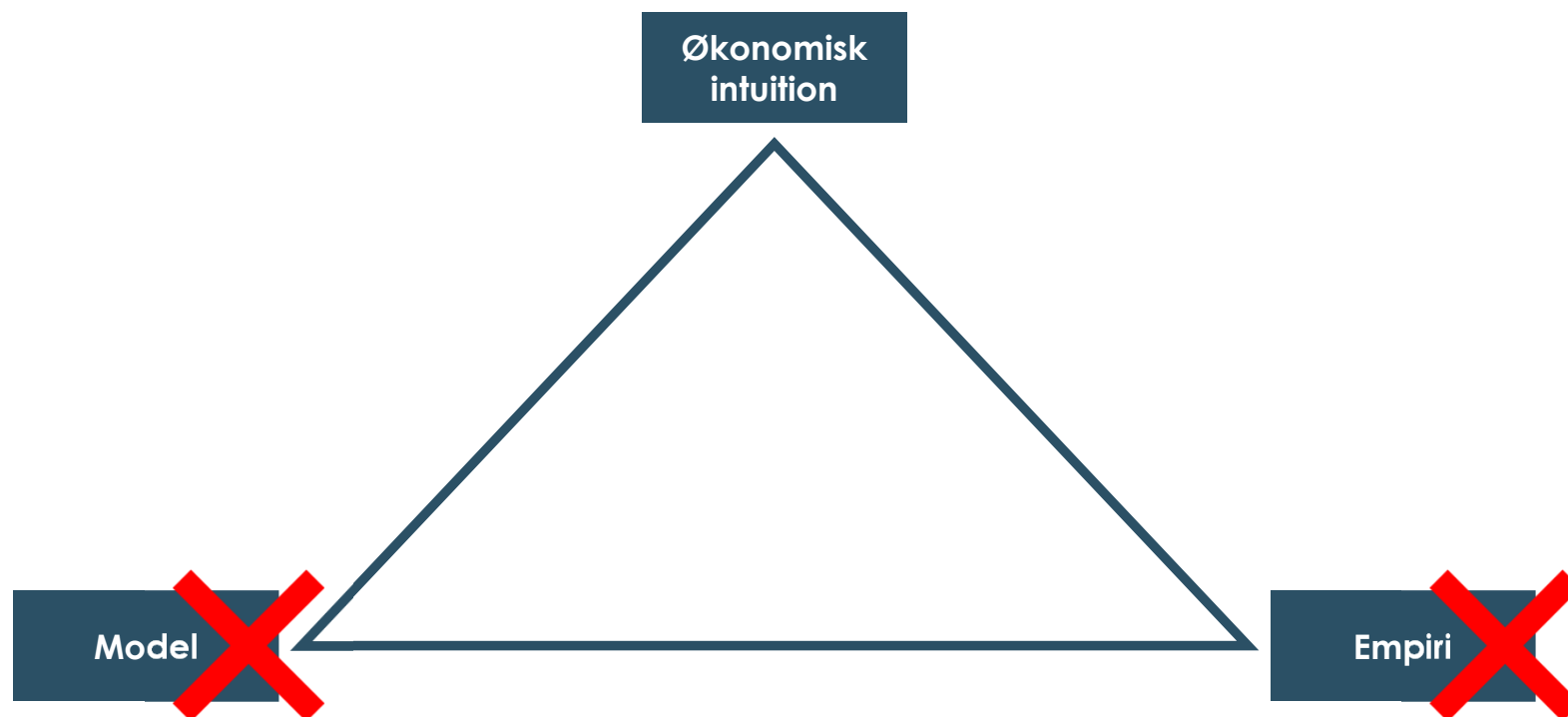
"[...] det er **flere andre forhold** rundt samarbeidet og markedet som gjør det utfordrende å teste skadeteorien empirisk. Dette gjelder særlig dersom man – **i tråd med «gullstandarden» innenfor moderne empirisk økonomi** – ønsker å finne den kausale effekten av samarbeidet på prisene." (KKN § 484)

- Dette er forkert.
- Hvis aftalen reduserte kædernes incitament til at sætte priserne ned, ville vi i data kunne se færre prisreduktioner **relativt** til prisstigninger.
- Vi ville også se mere stabile priser over tid, hvis prisreduktioner udeblev.

- Udfordrende er ikke lig med umuligt.
- KKN hentyder til en klassisk problemstilling ("omitted variable bias").
- Kun et problem, hvis analysen ikke håndterer "andre forhold" som kan påvirke den variabel, som man undersøger.

KKN's argumentation beror udelukkende på (fejlagtigt) økonomisk intuition

Hvad er der tilbage når der hverken er økonomiske modeller eller empiri?

- **Modeller?**

- Forkastet – dem der er i dag viser, at der ikke er nogen effekt.

- **Empiri?**

- Afvist – den empiri der er viser, at der ikke er nogen effekt.

- **Den økonomiske intuition?**

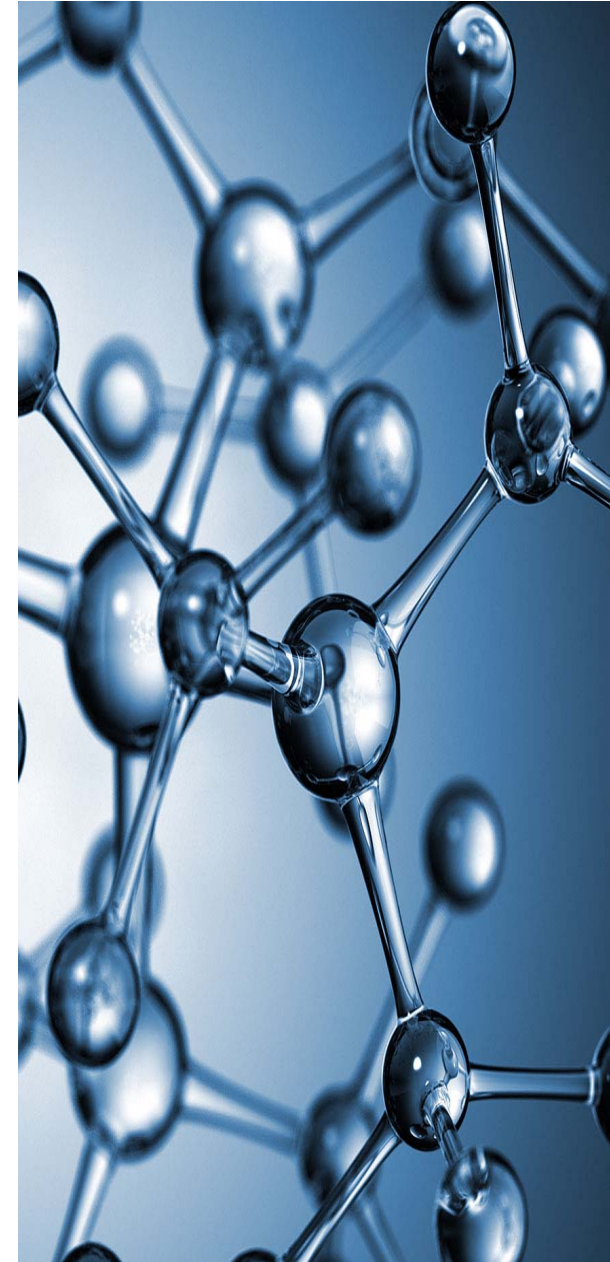
- Holder kun, hvis man forudsætter at kæderne ikke konkurrerer.

Myndighedsperspektivet og læringspunkter for DK

TIL FORMÅL ELLER FØLGE

- Kommer vi til at se flere til følge-sager?
- Forskelle mellem til formål og til følge
 - Formål:
 - Indhold, økonomiske og retlige sammenhæng, formål viser tilstrækkeligt potentiale til at begrænse konkurrencen. Ingen kontrafaktisk analyse
 - Følge:
 - Faktisk eller potentiel følge at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen i et mærkbart omfang. Kontrafaktisk analyse.
- Nye overtrædelsestyper
 - Informationsudveksling (ensidigt og gensidigt f.eks. Hugo Boss-sagen)
 - Informationsindhentning (men stadig krav om aftale/meeting of minds)
 - Signaling?
- Er det altid en fordel for virksomhederne, hvis konkurrencemyndighederne vælger til følge frem for til formål?
 - Tilrettelæggelse af sagsbehandlingen, herunder informationsindhentning og høring
 - Komplexitet, varighed, ressourcer

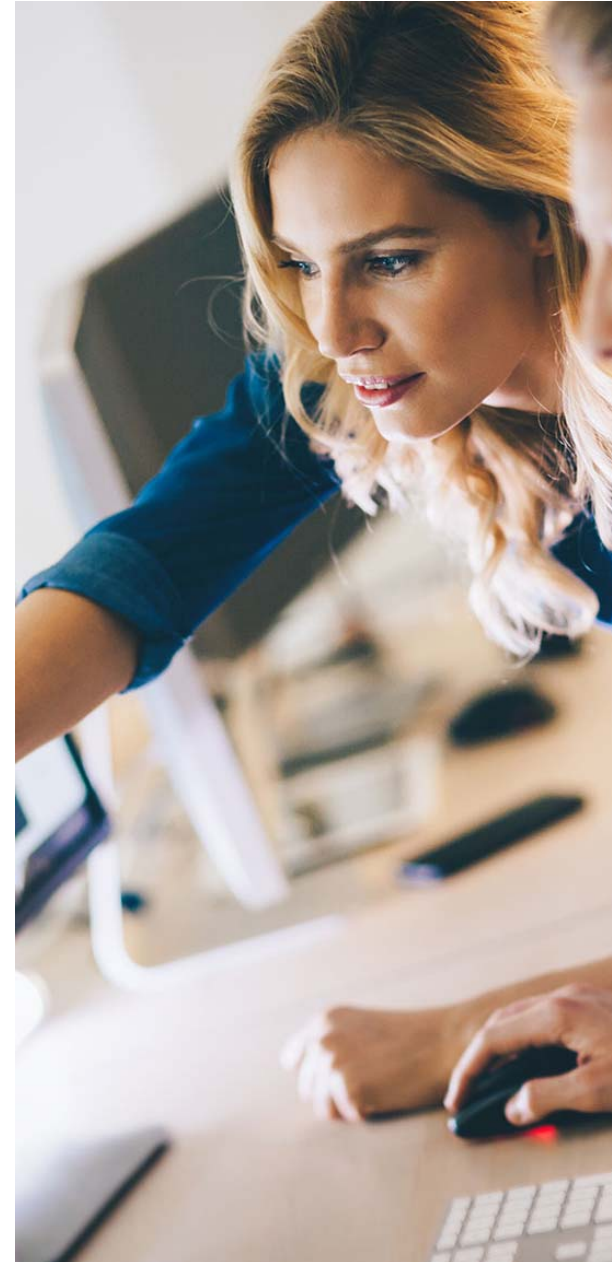

FORMULERING AF SKADESTEORI

- Det er aldrig et krav med en eksplicit skadesteori
- En måde at strukturere argumentationen på
 - Jus
 - Økonomisk teori
 - Faktum
- Forskel på til formål og til følge?
 - Skadesteori oplagt ved til formål, dog
 - Grænsetilfælde
 - Nye typer af overtrædelser
 - Særlig kontekst (flersidede markeder mv.)

ØKONOMISK TEORI OG SKADESTEORI

- Retspraksis ctr. økonomisk teori
 - Skal gerne pege i samme retning, men ikke nødvendigvis et krav
 - Derfor særligt vigtigt ved grænsetilfælde, nye typer af overtrædelser, særlig kontekst
- Fokus på mainstream økonomisk teori
 - Det kan være nok med basale økonomiske principper (rationel økonomisk aktør, udbud/efterspørgsel osv.)
 - Økonomisk teori kan blive for avanceret
 - Økonomisk teori kræver data for at kunne bære igennem

BEVIS OG MODBEVIS

- Bevisbyrden og beviskravet
 - Aftale/samordnet praksis
 - Betydning af tidligere adfærd (Nielsen-sagen sml Clear Channel-sagen)
 - Accept af "ensidig" adfærd (de havde ret til og kunne selv indhente oplysningerne)
 - Betydning af offentlig regulering (reklameretningslinjerne)
 - Potentiale for skadevirkninger ctr. potentiel følge at begrænse konkurrencen, herunder kontrafaktisk.
 - Hvad skal der til for at løfte/vende bevisbyrden
 - Bevisbyrde og officialmaksimen
 - Vekselvirkningen
 - Det er ikke nødvendigvis nok at pege på, at adfærden slet ikke var egnet til at begrænse konkurrencen (rationel økonomisk aktør)

The background is a deep blue gradient. In the lower half, there is a complex, glowing pattern of white and light blue dots connected by thin lines, creating a sense of depth and movement, resembling a digital or network landscape. The text is centered horizontally in the upper half of this patterned area.

Om prosessen for Konkurransklagenemnda

Om prosessen for Konkurransklagenemnda

Muntlig høring

- Saksbehandlingen for nemnda er hovedsakelig skriftlig.
- Nemnda skal imidlertid, på alle trinn i saksbehandlingen, vurdere om det er grunn til å gjennomføre muntlige forhandlinger, jf. konkurranseloven § 37 tredje ledd.
- Muntlig høring i prisjegersaken ble gjennomført over 7 dager fra 26. mai til 2. juni.
- Formålet med høringen er at partene og sakkyndige vitner skal forklare seg og herunder sikre *kontradiksjon*.
- Nemndas høring er i utgangspunktet åpen, men lukkes helt eller delvis når det fremlegges opplysninger underlagt taushetsplikt, slik som i denne saken.

